

בעיות גידול בנִיבֶקֶר בעדר גניגר

עד להתחלת הנדידה היינו מגמיעים בדלי את הוולדות בקולוסטרום שחלבנו ברפת ההמִ' לטה, אולם כשהרחקנו נדוד לא יכולנו כמובן לספק את הקולוסטרום במצב טוב והנהגנו יניקה למשך שלושת הימים הראשונים לחיי הוולד, בהשאירנו אותו ליד האם.

מניסיון הנדידה למדנו שהמחזור הראשון של וולדות, שהחזק במקום החדש, כמעט שלא חלה, או שהמחלה היתה בצורה קלה ביותר; אולם במחזורים הבאים, אף אם לא שוכנו באותם הכלובים, התחלואה הלכה והחמירה, ואז היינו נוטשים "עמדה" זו ועוברים שוב למקום חדש. הכלובים והציוד, בטרם השתמשנו בהם שוב, נשטפו ע"י מרסס מוטורי והוחזקו ב"אמבט שמש" במשך חודש־חודשיים.

בשיטת טיפול זו הלכו ופחתו קרבנות השיל־ שול הלבן ובשנת תשכ"ז מתו בס"ה 3 וולדות מתוך 232 וולדות שגידלנו באותה שנה; הרי זה הישג רציני למדי. כיוון שנוכחנו ביעילות הנדידה בנינו בזמן האחרון שלושה מיטטחי כלובים חדשים, בנוסף למיטטח הישן שליד רפת ההמלטה. בכל מיטטח כזה יש מקום ל־20 כלובים עם רצפות חריצים מעץ. בכלובים אנו

אחת הבעיות החמורות בעדרנו היווה השיל־ שול הלבן בבני־הבקר הרכים. מחלה זו תוקפת את הוולדות בגיל של 8-5 ימים; אלה שאינם מתגברים על המחלה, מתים תוך 3 שבועות, ואלה שמבריאם, מפגרים בגדילתם ובהתפתחותם. התמותה מחמת מחלה זו הלכה ורבחה החל מתשכ"ב, והיא הגיעה ל־13%-14% מהוולדות שנולדו חיים בשנים תשכ"ג ובמחצית הראשונה של תשכ"ד.

מניסיוננו בעבודה נוכחנו שהוולדות שהיינו מגדלים ומשכנים לא במקום הקבוע שליד רפת ההמלטה, כמעט שלא הותקפו במחלה, ואלה שחלו הבריאו על הרוב, כי חלו בצורה קלה יותר. תופעה זו עוררה אותנו "לנדוד" עם הוולדות הרכים ממקום אחד למשנהו. גם מדריך מטעם מינהל ההדרכה תמך ברעיון זה. ברור היה מראש שבמקומות החדשים אין להשתמש בכלובים ובציוד מהמיטטח הקבוע שליד רפת ההמלטה. בתחילה סידרנו כלובים מתבילות קש, או מלוות־עץ משומשים; כן השתדלנו לבצע את הטיפול במקומות החדשים ע"י עובדים אחרים. בקיץ, אף נדדנו עם השגר לחורשת הזיתים ובחורף — החזקנום בין המתבנים השונים.

הרפד

אחת מהנקודות החשובות במימשק — הטי־ פול הנכון ברפד, בחצרות ובערמות הזבל. כל זה הודות לזבלן שלנו, שדאג לתוספת רפד מדי יום ביומו, לניקוי החצרות ולטיפול בערמות הזבל.

תנובת החלב

תוצאות הביקורת הרשמית של התנובה בתשכ"ו היו כדלקמן:

מספר הפרות בממוצע	178.8
ק"ג חלב לפרה	8,067
ק"ג שומן לפרה	243
אחוז השומן	3.01

בתשכ"ו נתקבלו סיכומים (תקופות תחלובה שלמות) של 83 פרות ו־38 מבכירות.

38 מבכירות הניבו בממוצע 7,132 ק"ג חלב.

38 פרות סיכמו תחלובה שניה והניבו 8,179 ק"ג.

20 פרות סיכמו תחלובה שלישית והניבו

8,278 ק"ג; 14 פרות סיכמו תחלובה רביעית

והניבו 10,057 ק"ג; 11 פרות סיכמו תקופות 5,

6, 7 והניבו 9,261 ק"ג.

מתוך התנובות הנ"ל סיכמו 20 פרות מעל

10,000 ק"ג.

סיכום

יחס העובדים לענף והמאמצים שהשקיע הצוות, הם שהביאו לרמת מימשק גבוהה ולחיי שנים שהגענו אליהם, ואני מאחל לעצמנו שנמשיך להתקדם ולשפר, ונתברך בהישגים נוספים.

אלעד אפרתי

קיבוץ מרחביה, דצמבר 1967

מחזיקים את הוולדות עד הגיעם לגיל של 7 שבועות, וזה — מחמת מחלת הריאות, שאף היא פוקדת את בני-הבקר. כשישטח מתרוקן ממחזור של וולדות, רוח-צים אותו בקפדנות במרסס מוטורי והציוד עובר חיטוי של „אמבט שמש“ או חיטוי-אש במכשיר המכיל גז נוזלי. אחרי זה „נח“ הציוד ללא כל שימוש במשך חודש לכל הפחות ורק אז הוא קולט מחזור חדש של יונקים. אפילו עכשיו, לאחר שהמחלה כאילו הודברה, אין אנו רשאים לזלזל באמצעי התברואה הנ”ל, כי עלול הדבר להתנקם בנו קשות.

כיצד היינו מרפאים את הוולדות שחלו?
אנו הננו חסידי מרק הפשתן. מהרגע שמור פיע השילשול ועד לריפוי, אין אנו מגמיעים — לא חלב ולא תחליפי-חלב, ורק לאחר שנפסק השילשול אנו עוברים בהדרגה ממרק הפשתן לתחליפי חלב ומקפידים להוסיף אבקת פחם, ביום הראשון של המעבר, למשקה החלב. אין אני מתעכב כאן על התרופות שאנו משתמשים בהן, בנוסף לריפוי בפשתן, כיוון שידוע לי שתרופות המועילות במשק אחד אינן מצליחות במקום אחר. אזכיר רק שהכנסנו שינויים קלים בשימוש בגלוקוזה. בעבר היינו נזקקים לאינר פוזיה תת-עורית של גלוקוזה במקרה של תחי-לואה קשה; טיפול זה ניתן בעבר רק כשהוולד הגיע לאפיסת-כוחות כמעט ואך בקושי עמד על רגליו. בזמן האחרון, מיד כשהננו מבחינים במקרי תחלואה קשים, אנו מוסיפים את הגלור קוזה בצורת אבקה למרק הפשתן והננו רואים זאת כאמצעי למניעת החלשת הוולד. למרק הפשתן הננו מוסיפים גם מעט מלח רגיל, בשעת בישולו, ואשלגן. מן הראוי להעיר שדרושה התיעצות עם הרופא במינון הכמויות הזעירות של נתרן ואשלגן וקביעת היחס ביניהם.

לבעיית דלקת-הריאות

בשנת 1950 הוצאו בני-הבקר מהרפת העל-יונה כיוון שהמבנה לא התאים, ומשום שקיננה שם מחלת הריאות. מאז ועד 1962 קרו רק מקרים בודדים של מחלה זו ואין לציין תופעות של מגפה. אולם, באביב 1962 הופיעו לראשונה

מהניסיון נוכחתי שהתנאי העיקרי להצלחה בריפוי מחלה זו הוא — איבחון מוקדם ככל האפשר בהופעת החולי, וזהו שמבטיח ריפוי מוחלט. יש לשים לב לשיעולים הראשונים, ואפילו לשקטים ביותר, ולא לדחות את פעולות הריפוי עד שהוולד נחלש.

זה כשנה שהנהגנו החזקת כל וולד בכלוב עד לגיל של 7 שבועות; בכך אנו מונעים את המגע ביניהם בגיל הרך. בעבר, כשהיינו מכניי-סים את היונקים לדיר משותף בגיל של 3-2 שבועות, נדבקו הוולדות תוך זמן קצר במחלות הנשימה, ועל אף הטיפול שניתן להם בזריקות, הם היו מפגרים בהתפתחותם. תודות לשינויים בכלובים הנפרדים עד גיל מבוגר יותר, מבחינים ביתר קלות בהופעת הסימנים הראשונים של המחלה ומקדימים בריפוי.

על ממדי התמותה בשגר, בלידה ובתקופת

הינקות, בשנים תשכ"ב-תשכ"ו, אפשר ללמוד מהטבלאות המובאות להלן. הנתונים ממוינים לפי פרות ועגלות, ואפשר להיווכח שהפרשים בשיעורי התמותה של השגר מפרות ומבכירות קיט.

טבלה 1. תמותת שגר בהמלטה בפרות ומבכירות בשנים תשכ"ב-תשכ"ז

פרטים	השנים ←	תשכ"ב	תשכ"ג	תשכ"ד	תשכ"ה	תשכ"ו	תשכ"ז
א. תמותת שגר בהמלטה אצל פרות							
ס"ה המלטות של פרות	156	144	143	180	188	184	
מתו בהמלטה בס"ה	11	7	10	17	9	8	
נולדו חיים	145	137	133	163	179	176	
נולדו חיים, ב-%	93.0	95.2	93.1	90.6	95.3	95.7	
ב. תמותת שגר בהמלטה אצל מבכירות							
ס"ה המלטות של מבכירות	78	74	88	82	77	62	
מתו בהמלטה בס"ה	5	8	16	12	9	6	
נולדו חיים	73	66	72	66	68	56	
נולדו חיים, ב-%	93.6	89.2	81.8	80.5	88.3	90.4	

טבלה 2. תמותת וולדות בגיל הינקות, צאצאי פרות ומבכירות בשנים תשכ"ב-תשכ"ז

א. תמותת יונקים, צאצאי פרות							
נולדו חיים בס"ה	145	137	133	163	179	176	
מתו ממחלות שונות	22	21	25	18	23	5	
נשארו בחיים	123	116	108	145	156	171	
נשארו בחיים, ב-%	84.1	84.7	80.7	89.0	87.2	97.2	
ב. תמותת יונקים צאצאי מבכירות							
נולדו חיים בס"ה	73	66	72	66	68	56	
מתו ממחלות שונות	13	21	11	5	4	1	
נשארו בחיים	60	45	61	61	64	55	
נשארו בחיים, ב-%	83.4	68.2	84.7	92.5	94.2	98.3	

טבלה 3. בס"ה נפסדו וולדות בהמלטה ובתקופת הינקות

ס"ה המלטות בפרות ומבכירות	234	218	231	262	265	246	
נפסדו בס"ה בלידה ובינקות	51	57	62	56	45	20	
ההפסדים בשגר ב-%	21.8	26.1	26.8	21.0	17.0	8.1	

הערות אחדות לטבלאות:

- שיעורי התמותה בלידה בשגר המבכירות היו בשנים תשכ"ב ותשכ"ג בגבולות נורמאליים אולם בתשכ"ד ובתשכ"ה מתבלטת עליה תלולה.

יש להניח שהסיבה העיקרית לכך היתה — הקדמת ההורעה של העגלות, מבלי לשים לב להתפתחותן הגופנית וללא בחירת הפרים המתאימים ביותר להפראתן. בשנת תשכ"ו חל מפנה

בצאצאי המבכירות בתקופת היינקות בשנת תשכ"ג. בשאר השנים מתבלטת תופעה שונה לחלוטין (בלתי מקובלת כמעט): התמותה בתקופת היינקות בצאצאי המבכירות היתה פחותה מזו שבצאצאי הפרות.

סיכום

יש להניח שהגורמים העיקריים בשיפור הבריאות בבני-הבקר היו:

א. „נדידה“ עם היונקים וחיטוי יסודי וממור שך של הכלובים והציוד;

ב. הענקת האפשרות לוולדות הרכים לינוק את הקולוסטרום כאות-נפש;

ג. בידוד הוולדות בכלובים למשך תקופה ממושכת יותר.

המצב, אליו הגענו בתשכ"י, מעורר את התקווה שהתגברנו על הנזקים בעדר בני-הבקר הרכים, אולם הננו מצויים להמשיך ולהקפיד על תנאי התברואה גם בעתיד, כי אין כל ביטחון שגורמי המחלות השונות בוערו לחלוטין ממבני השיכון השונים.

תומצת ממאמרו של דוד רוזניץ

שפורסם בעלון קבוצת גניגר

לטובה והמצב המשיך להשתפר בשנת תשכ"ז; דבר זה הושג הודות להקפדה בהפראה בכל הנוגע להתפתחות הגופנית (מינימום — 350 ק"ג משקל הגוף) וכן הודות לשימוש בזירמה של פרים מתאימים. התמותה הרבה בלידה בשנים תשכ"ד ותשכ"ה נגרמה גם בגלל תנאי המלטה בלתי נוחים: החל מאביב תשכ"ד המלי-טו המבכירות והפרות בסככה ולא ברפת המלי-טות. חצר היבשות חולקה לשניים; במשך הזמן התברר שעובדי הסככה, עם כל הרצון הטוב שלהם, לא יכלו לעקוב כראוי אחרי תהליכי ההמלטה, ומשום כך יש לזקוף חלק ממקרי התמותה בלידה לחובת תקלה זו.

2. רובה של התמותה בגיל היינקות בשנים תשכ"ב-תשכ"ה נגרמה ע"י מחלת השילשול; בשנת תשכ"ה מתו 6 וולדות מסיבת אייניקה ובתשכ"ו מתו 5 וולדות מאותה סיבה. מתברר שיש לשים לב באופן מיוחד לוולד הרך, אף כשמשאירים אותו עם האם, ולאמנו ביניקה.

3. המפנה המכריע בצימצום התמותה בתקופת היינקות (ואף בלידה) חל בתשכ"ז; בשנה זו נפסדו בתקופת היינקות בס"ה 6 וולדות מתוך 232 שנולדו חיים.

4. אין כל הסבר לשיעור התמותה הגדול

האם גם החלב של גזעים עתירי-שומן רגיש לתפריטי-מזון מפחיתי-שומן?

הובעה השערה שתפריטי-מזון המפחיתים את אחוז השומן בחלב, אינם פוגעים בחלב של פרות ג'ארסי וגארנסי, עתירי-השומן; סברו שהשוני בהגבה בין בקר הולשטייני לבין בקר מגזעי ג'ארסי וגארנסי נובע מההפרשים בכמויות התרכובות השומניות שבדם הגזעים השונים. מדעני אוניברסיטת וויסקונסין ערכו ניסוי לשם אימות הנחה זו. לשם כך הועמדו בניסוי 3 קבוצות של פרות מהגזעים: הולשטיין, ג'ארסי וגארנסי; בכל קבוצה היו 4 פרות והניסוי נמשך 6 שבועות. כל הפרות ניזונו באותו תפריט-מזון של כופתיות אשר הורכבו מ-3 חלקים של מזון מרוכז וחלק אחד שחת. שלושה שבועות לפני הניסוי ו-3 שבועות אחרי הניסוי ניזונו פרות אלה בשחת בלתי קצוצה ללא הגבלה ובתערובת רגילה של מזון מרוכז, בהתאם לתנובה. מידגמי דם וחלב הופרשו כל הזמן ונבדקו בהם מתכונות התרכובות השומנים בדם ואחוז השומן בחלב.

עם סיכם תוצאות הניסוי הוברר שתפריט המזון הניסויי הפחית את השומן בחלב כל הפרות, בפרופורציה שווה לגבי שלושת הגזעים. כן הוסק מהניסוי הזה שאין כל קשר בין כמות תרכובות השומן שבדם לבין גזע הפרה ומתכונת שומן החלב, שאותה פרה מסוגלת להניב.

אושרה, איפוא, גם בניסוי זה העובדה הידועה שתפריטי מזון מהסוג הנ"ל (מפחיתי-שומן) משפיעים על שינויים בתהליכי ההתססה בכרס (פחיתה בייצור חומצת-חומץ והגדלת כמות החומצה הפרופיונית), וזוהי הסיבה העיקרית לירידת מתכונת השומן בחלב.